

VLOGA POZAVČINOV V PRLEŠKEM GOSTUVANJU

† Anton Smodič

Prijazni in veseli značaj prebivalcev Slovenskih goric in Murskega polja se nikoli in nikjer tako lepo ne izživlja, kakor pri »prleškem gostovanju« ali ženitovanju. Stoletni, skrbno od roda do roda podedovani ljudski običaji so polni krepkega in zdravega kmetskega humorja, kakor ga danes le še redko najdemo na Slovenskem. Težke življenjske razmere po I. svetovni vojni pa so bile vzrok, da so začeli polagoma giniti tudi starodavni ljudski običaji.

Pred leti je našel prof. Anton Ingolič na podstrešju stare kmetske hiše na Polenšaku rokopis v bohoričici, berilo pozavčinov. Napisan je s črnilom na orumenelem, brezčrtnem papirju, ki je sešit v zvezek male osmerke. Obsega še enajst obojestransko popisanih listov, ki niso numerirani. Zadnji list, na katerem je bilo morda še nekaj stavkov, se je žal izgubil. Posebej sta še všita evangelija sv. Janeza in Lukeža. Rokopis je precej obrabljen, kar priča, da je pridno romal po rokah šegavih pozavčinov in da je bilo to oznanilo med ljudstvom zelo priljubljeno. Danes je v ptujskem muzeju.

Ne da se ugotoviti, kdo je bil pisec; morda kak dijak, učitelj, verjetneje organist, ki je nekoč stanoval v hiši, kjer se je rokopis našel. Sodim, da spada še v prvo polovico XIX. stoletja, imel pa je za vzorec gotovo še starejši izvirnik.

Ženitovanjske obrede panonskih Slovencev so obravnavali razni pisatelji, n. pr. Simon Povoden,¹ Josip Pajek,² Franc Hubad³ in drugi. Prav izčrpno jih je popisal Josip Karba,⁴ kmet v Krapju, po katerem bom posnel poedine paralele, ki so si sorodne z rokopisom s Polenšaka. Razporeditev posameznih dogodivščin je po Karbovem opisu na nekaterih mestih nekoliko drugačna, vendar razlike niso občutne. Karba tudi ne navaja nekaterih prizorov, ki jih ima naš rokopis, zato pa opisuje nekaj drugih, kajti vsaka vas je vpletala v ženitovanjske obrede svoje posebnosti.

¹ Bürgerliches Lesebuch II. del, 1825, § 5.

² Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev, str. 275—282, izdala Matica Slovenska, 1884.

³ Volksleben, Sitten u. Sagen der Slovenen (Öster.-ung. Monarchie in Wort und Bild), Steiermark, str. 208—225 (1890).

⁴ »Slovenec« št. 16, 17, 18 iz leta 1876, in »Slovenske Večernice« 1882, str. 56 do 80.

Kakor smo že prej omenili, je gostüvanje brez dvoma vsako leto najveselejši dogodek v Slovenskih goricah, na Murskem polju in v Prekmurju. Kmet Karba opisuje uvod ženitovanjskih obredov takole: Ko roditelji svojemu sinu hočejo izročiti posestvo, je potrebno, da si prijemnik izbere družico, ki ga bo podpirala. V ta namen si naprosi mladenič poštenega in pridnega moža znanca. Ta, »starešina« imenovan, gre z mladeničem, »ženihom« ali »mladožencem« neki večer, navadno le v sredo ali soboto v hišo izvoljenke »sneh«; to se pravi v »oglede hoditi«. Starešina naznani dekličinim staršem namen prihoda. Poprosi namreč, hočejo li biti tako dobri in privoliti, da vzame prisotni mladenič njihovo hčerko za svojo družico. Ako se starši strinjajo in če tudi deklica privoli, mu jo obljubijo. Potem napravijo na srečni dan pogodbo o »herbiji« ali dedščini.

Po zapisovanju se podasta vsak na svoj dom, da pripravljata vse potrebno za gostüvanje. Mladenič naprosi dva svojih najboljših prijateljev, da bi mu bila strežnika na dan poroke. Njegovo željo mu rada izpolnita. Tudi sneha si oskrbi dve »svatevci« v isti namen. Seveda ne smejo tudi pozabiti na kuharico in na dva pozavčina.⁵ Že sama beseda nam kaže na posel pozavčinov; ona »pozavljeta« ali vabita rodbino, znanca, prijatelje, sosede ženihove in snehine na gostijo.

Pozavčina prideta nekega dne k snehi, za kar se prav ponosno opravi in okinčata. Za klobuk dobita oba velik šopek ali »štaciunski pušlc« s trakom; razen tega dobita na ramo dolge svilnate trake, eden na desno, drugi na levo. Na suknjo ob pasu prišpičijo jima še pisan robec, včasih tudi dva. Prvemu izroče boben,⁶ drugemu trobento. Prej jima še napovedo, kam naj gresta in koga naj »pozavljeta«. Tako odideta zvesto izpolnjevaje svojo službo; hodita od vasi do vasi, lomastita iz hrama v hram; ropočeta, trobentata, skačeta sem ter tja po stezi, da se jima vse smeji; rada kličeta ljudi k sebi, da jim natočita »žegna«, ker tudi »džürdž« z vinom nosita s seboj.

V ormoški okolici nosi pozavčin palico, na kateri sta pritrjena šopek cvetic in zvonček. V Miklovi muzejski zbirki pri Sv. Marjeti niže Ptuja sem videl dve palici pozavčinov, verjetno s Ptujskega Polja ali jugovzhodnega dela Slovenskih goric, ki se občutno razlikujeta od doslej znanih. Obe sta napravljeni od mladega bora ali smreke tako, da se spodnje veje privežejo v polkrogu navzgor in tvorijo neke vrste okroglo košarico. Palici sta bili s svežim zelenjem in pisanimi trakovi bogato okrašeni. Na Murskem polju dobita pozavčina boben in rog, s katerima pozavljeta

⁵ V Prekmurju se imenuje »zvač ali pozvačin«. Za Prekmurje so mi prav prišli podatki mojega deda Petra Smodiča, ki je bil sam pozavčin in mi je mnogo pripovedoval. Rabil pa sem tudi: B. Kacova, Iz Prekmurja — Pozavčini vabijo. Kresnice 1933, letnik IV, str. 48—54.

⁶ Dolga leta je bil na domu mojega deda v Črešnjevcih št. 29 pri Gornji Radgoni star, rdečezeleno poslikan boben, ki so ga kmetje leta 1848 odvezli Madžarom. Ž njim sta nato pozavčina vabila na gostije.

med veselim bobnanjem in trobentanjem goste na svatbo. S seboj imata steklenico, čutaro ali sodček vina.

V Halozah se opira pozavčin na čudno oblikovano palico iz borovine. V ta namen prirezujejo v Halozah večkrat med rastjo mlad bor tako, da dobi opisano obliko. Za narodopisno zbirko mestnega muzeja v Ptujju sem nabavil iz Gradišča pri Sv. Barbari v Halozah palico pozavčina Boštjana Kozla (roj. 1847, umrl 1927), ki je bil daleč na okoli znan kot izredno dovtipen in šaljiv možakar. Čeprav se je ta lepi običaj pozavljanja tam že skoraj opustil, so njegovi potomci skrbno čuvali palico kot spomin na deda in nekdanje čase, ki jih mladi rod danes ne razume več.

Njegova palica je bila 115 cm dolga, sivo pobarvana, večkrat zavita in prirezana. Naloga pozavčinov ni bila samo pozavljenje, ampak preskrbeti so morali predvsem tudi meso, pijačo in druge dobrrote za gostijo. Palica, ki jo je vsakdo ob primerni razlagi pozavčinov občudoval, je na prikrit način opozorila povabljenca, česa vsega naj pošljejo kuharici, da bo gostija čim lepša in dostojnejša. Spodaj je palica stožčasto prirezana. Tu opazimo preprosto izrezan obraz kuharice z ruto na glavi. V lepem zavoju prehaja nato v spodnji tretjini v svinjsko glavo, kar pomeni, da kuharica potrebuje obilo svinine. V zgornjem delu vidimo označeno jelenovo glavo z rogovjem, kar zopet pomeni, da bodo na gostiji jedli tudi divjačino. Prav na vrhu se palica konča v ptičjo glavo. Vsem je jasno, da perutnine, predvsem haložanske ptice, purana, na mizi ne sme manjkati. Končno vidimo na jelenovem rogovju obešen sodček, približno litrske vsebine z dvema prekatoma. V prvem je sladko vince, v drugem kislica — jesih, ki ga pozavčina ponujata povabljenecem za poskušnjo, naj si vsak zapomni, da se bo pila samo dobra kapljica. Tako že pozavčinova palica sama izraža želje in prošnje mladožencev, ki jih tudi nihče ne odklanja, nasprotno, vsi tekmujejo s svojimi prispevki za gostijo.^{6a}

Tudi v Prekmurju so ti običaji zelo podobni. Zvač ali pozavčin je ves obložen s pisanimi trakovi in brisačami. Od visokega pisano obloženega klobuka mu visijo številni trakovi, ki mu povsem zakrivajo obraz. Na komolcih in kolenih ima pritrjene zvonce, ki močno

^{6a} Slika te palice je objavljena v propagandnem katalogu »Maison d'exportation des vins Slovenija vino« — Ljubljana (1948), str. 17.

zvonijo med hojo. Od časa do časa zatrobi na rog. Vaške otroke, ki ga spremljajo v primerni razdalji, straši in odganja s tako imenovanim »ježem«, to je leseno sekiro na običajnem držalu, le na toporišču je pritrjena ježeva koža. Na dvorišče sorodnikov, ki jih prideta vabit, ne gresta skozi vrata ali čez prelaz pri vratih, ampak naravnost čez ograjo, v veliko veselje in zabavo gledalcev. Berilo in vsi naštetih ženitovanjski obredi so tudi skoraj enaki kakor na Hrvaškem.⁷ Jasno se zrcalijo v berilu pozavčinov celo vplivi ljudskih pripovedk iz varaždinske okolice, ki jih je nabral Matija Valjavec-Kračmanov.⁸

Kamor v označeno hišo prideta, pozdravi eden pozavčinov domače:

Rokopis s Polenšaka
(začetek 19. stoletja)

Josip Karba, 1876

SAZHETEK

Hvalen bodi Jesos Krištus! Nekaj bi naj na naglem gor prijeli; mi ja zhüjeva glas da tak nesnane Ludi gor prijemlejo; mija van rajlhi naine Pišme pokashema, ino tüdi İama preberema, kak bi nai gor prijeli, mija sma kvam prihlha, dabi svam en par, ali dve beledi zmigučal.

[: Mija zhema vam povedati pokaj sma prišla, kaj bi rada, ino kak sma kvam prišla. :]⁹

Mija İma İhla proti vaİhøj Hiİhi po enoj selenoj trati, do kolena po blati, ino İma İhla po enem globoken doli, tam İva naihlha eno mlado Diklizh, naj menje is 60 letmi, daje na enem Borovcu porobi İedela, ino praprodove goshize rujala, mija İma njo proİlha, Deklizh, pokashi ti nama İtote grabe pot, ona je nama nemogla povedati s Rezhjoj, ne pokasati s Rokoj, onaje Peto gor sdignola. — — —

[: Ino je rekla, tota sta Norza zhi zheta prav priti. :]

Skoİ to Peto gor zdiganje, İe je možno sbiskalo ino sreshalo, İkos toto bliskavizo no zeshabizo İma mija sagledala vaİh hiİhni prag.

[: Mama troİht ino obvujpanje, da İma prihlha prav. :]

Mija bi mogla ta priti, geİo trije kotovje vten İhterten pa pezh.

[: Meni İe sdi daje tü ravno tak. :]

Hvaljen bodi Jezus Kristus! Jeli so Vaš hišni oče doma ali ne?

— V koti na peči sedijo, pa se močno hudo drİijo —

Ali zakaj pa bi se oni hudo drİžali; mija bi morala žalostna biti, ki vašega poštenega hrama nisva mogla najti. Mija sva Vas žalostna iskala tam dol pri Radgoni, pa tam gor pri Razkriİži, ter sva İla po enej zelenej trati do kolena po blati, ino sva potovala po enem globoken doli, pa nisva videla inam, kakor gor pa dol. Tam sva našla devojko z imenom kristjanka; njena mladost bila je 90 let. Mija sva jo pitala, İe bi znala za Vaš pošteni hram. Ona nama hitro odgovori: Znam, pa ne morem vama dopovedati; je vpregnola nogó in s petó nama je pokazala tijam k Vam domó.

Prišla sva prav, kajti stoji pisano: Kteri išİe, tisti najde; kdor trka, onemu se odpre.

⁷ Jos. Stare, »Die Kroaten«, str. 130.

⁸ Narodne pripovjedke u i oko Varaždina (1858). — »Laž i Prilaİiİ«, str. 263, in »Kaj nigdar ne bilo nit ne bu«, str. 264—265.

⁹ Tekst, ki je med dvopiİjem, govori drugi pozavİin.

Sdaj van mija povema, od kot ima, ino kaj bi rada, naj lo vün pošlali, naih Hishni Ozha no Mati, ino naih mladi Shenih no Sneha, dabi mija vas na goštüvanje, ali na Hz. povabla, tak ali vii ite povableni, od velkega, [domalega] kaj vas kol je pri valhen lepen Stani.

Kajti veteda zhlovik trikrat najbole potrebüje, naj pervizh, da ie narodi, more nekoga meti, daga k ivetem Keriti ipravi. Drugozh, dare zhe vti iveti Sakon itopti, more tüdi druge ludi meti, kajti toga nemre iam napraviti, dabi glih drügazh neblo, da Svedoka bi deno moglo biti. —

Tretizh da je she ktöj Smerti, more tüdi nekoga meti daga v Semlo ipravi, iam ne more v Semlo.

[: Drügazhi ne, dabi li glih perle jamo ikopa ino dabi njemi zhonto vrit sabili, tebi ga morebiti Pii v Jamo se vlekli, no lhebi pa nehto moga biti ker bi ga sakopa. :]

No tak naih mladi Shenih no Sneha, da njima, je tak lüshht ino Vola na shenitvo prihlha, bota tüdi drüge Lüdi nüzala, oneja bota napravla en vešeli Hz. ali goštüvanje, tak kak je bilo negda v Kani Galileji, kak van bon sdaj poveda.

(Tü ilihhi prvi Evangelium S. Johanesa na 2. pošt od goštüvanja v Kani galileji.)

Evangelium S. Joh. n. 2. poš.

V tištem zhašl je bilo eno shenitovanje v Kani Galelei; ino Mati Jesoöva je bila tam. Je bil pa povablen tüdi Jesoö, ino njegovi Jogri k shenitovanji. Ino kadar je bilo vino smenkalo, rezhe Jesoöva Mati k njemi. Vina nemajo, ino Jesoö rezhe k njoj: Shena, kaj je meni, ino tebi sato? moja vüra lhe ni prihlha. Njegova Mati rezhe k flüshernikom: Kaj koli van bode reka, to itorte. Je bilo pak tam lhešt kamenitih verzhov poštavljenih pošlhegi Judovikega ozhišhuvanja, kerl viaki je dersha dva ali tri vedre. Jesoö rezhe k njim: Napunite verzhe s vodoj. Ino oni lo jih do verha napunili. Ino Jesoö rezhe k njim: sajmite sdaj, ino nešte Starihini. Ino oni lo nešli. Kadar je pa Starihina to v vino preoberjeno vodo kolhta, ino ne veda, od kod bi to bilo, flüsherniki pa, kerl lo vodo sajimali, lo vedli: Posove nato Starihina Shenih. Ino rezhe k njemo: Viaki zhlovik pervizh eno dobro vino gor poštavi; ino kadar she vinjeni poštanejo, tedaj to poredneho. Tili pa to dobro noter do sdaj privarva. To je bija ti prvi zhüdesch, kerega je Jesoö v Kani Galilei itora, ino je iivojo zhašt rasodea, ino njegovi logri lo v njega vervali.

Tak ali naih mladi Shenih no Sneha, bota tüdi en vešeli Hz. ali goštüvanje napravla. Ta shenitva nede pri njima sazhetla ne dokonzhana. Toje sazheja iam Bog vsazhetki tega Sveta, kak hitro je itvara nebo no Semlo, Drevje no Travo, Shivino, vie forme svirjat, ino vlake forme Sad, ino k sadnjemi zhloveka, pervega naihega Ozhe Adama, na Poli Demazenskem, pres vie falinge, ino tüdi pres viega greha, pelaga vti vešeli Paradiih, tam je bila vie forme svirjat, ino vie fele Sad, vida je on vie sa njega ino njemi itvarjene dobrote, noje tak reka, O moj bog no moj itvarnik, itvari ihemeni en par, zhišta po mojoj voli, Bog je reka k njemi, sdaj she mailh vie furme svirjat, ino vie furme Sad. Adam je reka k njemi, kaj mije itotoj Stvarjoj bole, dali nemoren shnoj doguzhati. Vuzhizo biši sebra, paje posojna, Lišizo biši sebra, pa je künihtna, Savzhizo biši sebra, pa je bojezha, Jeshizo biši sebra, pa je bodezha, kak bi njo lüba, Bog je reka,

Tisto pa tako znate, da človek človeka trikrat potrebuje. Ko dete na svet pride, treba mu koj babice in kume. Babica je v plenice povije, kuma je pri krstu drži in na mesto jega odgovarja, ker še dete ne more govoriti. Drugič kedar se človek ženi, si tudi ne more sam pomagati; zato potrebuje dva steresini za svedoka pri sprejetju sedmega svetega sakramenta, in dve posnehalji ali svatevci.

Tretjekrat pa, kedar človek umerje, tudi rabi najmanje dvoje ljudi, da mu napravijo rakev in ga spravijo v črno zemljo, iz katere ga do sodnega dne več ne bo.

Zdaj pa poslušajte sv. evangelje, ki ga je popisal sv. evangelist in apostol Janez v drugem poglavji od 1 do 11 vrste.

»Tisti čas je bila ženitnina v Kani Galilejski...«

Adam dol li lesni no saŕpi. Pride Bog drugozh k njemi, ino li je miŕla, zhi njemi vsemem pri glavi, bode njemi potli htela zhres glavo miŕliti, zhi pa pri nogah, padega pod nogami htela meti. Vseja je Bog eno Rebro od leve ŕtrani, kaj bi ona njega prav lŭbila, Bog je oblosha to Rebro s blatom, ino je dehna no reka, ŕtani gor Eva, ti boŕh naiha perva Mati.

[: Tak blo melo biti, pa ŕe je drugazhi sgodlo kak je moj Pajdaŕh poveda, dare je Bog vsea Rebro od Adama, te je priiha en Peŕ, paje Rebro vsea, Bog je beisha sa Pŕon, paje ne moga Rebra vseti, teje Pŕovi en falat Repa odterga, ino is tiŕtoga je ŕheniko ŕtvora. Sato pa ŕhe ene sdaj tak slo, kak Peŕ s repom ŕen no ta vujajo, pa naj bole s beŕegami da ŕo ne gvŕilne. Pasa valhe domazhe deno ne vema, kak ene ŕma she tak ŕhe gnes najŕihla. Adam ŕe prebudi, ino Evo polek ŕebe sagledi, ino rezhe, zhaŕt ino hvala bodi tebi moj bog. Pride Bog knjemi, ino je reka, to maih ti ŕvoj Par, ino Pajdaŕhizo, tebi jas prek dam ves Paradih, ino ves toti Sat, ti boŕh tomi viemi Gospod, ŕamo to jaŕ tebi prepoven, da ŕtotege Drevesa kak na ŕredi Paradisha raŕe, da neŕmelh Sada nizh koŕhtati, druŕgo vie, toto Drevo ŕe rezhe drevo Snanja. Bog odide vŭn is Paradisha, pride Vrag vŭn ŕpodobi kazhe, ide gor na tiŕto Drevo, ino rezhe Evi, Eva hodi ŕen blishe. Eva pa je ŕihla zelo pod Senzo tiŕtega Dreva, vterga kazha eno Jaboko ino njo dol vershe, ino rezhe, Eva viemi toto Jaboko, boŕh vedla kaj je dobro, ali hujdo, rezhe Eva jaŕ neŕmem, bi vmerla, rezhe kazha neboŕh, vmerla, to je nereŕen kak ŕe je tebi Bog popreta, Eva neŕrezhna seme to Jaboko, ino ga vje, ino tŭdi Adami neŕe, ino rezhe, Adam moj! vsemi to Jaboko, ino ga je, kak je ono jako dobro. Adam vieme to Jaboko, ino, rezhe geŕi toto Jaboko vsela, daje tak ono dobro, ona rezhe s dreva Snanja. Adam vŭnplŭne, ino ŕta vzhaŕi obadva naga poŕtala, te je Eva sazhela Adami robazho ŕhivati is Figovega Lisŕtja ŕ paholkoi. Bog pride v Paradih, ona ja pa ŕtaŕe ŕkrila, Bog sazhne svati, Adam! gde li sakaj ŕe ŕkrivaŕh, on rezhe da ŕen nagi. Rezhe Bog ti Adam, sdaj jaŕ tebi sapoven, da moreŕh vzhaŕi ŕiti is Paradisha, ino boŕh teŕhko ino ŕhmetno hrana, ŕebe, tvojo Sheno, ino Dezo. Ali Eva, ti pa boŕh mogla pod oblaŕtjoi ŕvojega Moshia shiveti, ino s velko bolezhinoi Dezo roditi, ino sadnjizh vmerjeta via obadva, ino ves vaini rod.

[: Tak nam je ona napravila, ene shenske, ŕhejo sdaj takŕhe, kaj sa rezh [ne] marajo, dabla Eva Adama pitala, zhi bi ŕmela Jaboko vseti, tak bo on njo prepoveda, najboŕhe je, da ŕhenska v[eli Mojŕhkega pita, kak kaj ma vzhiniti. :]

Tak ali naih pervi ozha Adam je nemoga biti prez para, eno Vŭro ali dve. —

[: Naih mladi shenih pashe ŕkoro ali vezh kak 20 leth. :]

Ino Adami je Bog da ŕamo eno sapoved, pajo je nemoga sdershati, nam pa njih je da defet, pa nje deno moremo sdershati zhi zhemo v to Nebeshko kraletvo priti, no tok tŭdi ŕije sdaj naih mladi shenih sebra ŕvoj par, ino bode en veseli Hz, ali goŕtŭvanje naprava.

[: Vtiza pravi zelo leto vtizhek, vtizhek! naiha mlada ŕneha je tŭdi ŕkos pravla N. N. tok dugo, kaj dega rihtig dobila. :]

Naj ŕo ŕen poslali naih hiŕni ozha no Mati ino naih mladi shenih no Sneha, kaj bi mi ja vas na goŕtŭvanje ino k totoj dobri voli povabila. —

[: Tudi vaŕ proŕima, da bi ŕe nama nebi ŕkakimi sroki sgovarjali, kaj nebi mogli priti, kak ŕo [ŕe] negda tiŕti sgovarjali kak bomo sdaj zhŭli. :]

Naŕ mladi ŕenih in sneha sta hodila po logih in kraj vode. Ko sta tako med seboj gučala, sta tudi videla, ko so ribe en par, pa ptice na par.

Rekla sta: Tudi midva se vze-mima, bova tudi lep par.

Morebiti bi Vi rekli: Vija nam nista nič povedala, kamo pa kako? ŕenih J. J. in sneha J. J. Vas lepo pozdravljata in prosita, da bi se potrudili na gostŭvanju priti. Ne ŕŕcite nikakŕnega izgovora proti, kakor so včiniŕi tiŕti trije bogatci, od kterih sv. evangelij pravi, da nje je gospodar na gostovanje povabil.

Tü Evangelium S. Matheusha
na 22. toj poita.

Evangelium S. Lukesha n. 24 p¹⁰

V tiitem zhali Je Jesus k Phariserjem toto pergliho pravil: En zhlovik je nareda eno velko vezherjo. Ino njih velko povabil. Ino je ivojega hlapza, ob vüri te vezherje tem povablenim povedati, dabi priihli, sakaj vie je she pripravljeno. Ino oni fo te sazheli eden sadrugin isgovarjati. Ti prvi je reka k njemi jas lem eno priitavo küpa, ino jas morem iti ino njo ogledati; jas te prolin mej meni sa isgovorjenega. Ino ti drugi je reka. Jas lem pet parof Jünceve küpa, ino njih grem iküihavat; jas te prolin mej mene sa isgovorjenega. Ino ti tretji je reka, jas ten te oshena ino savolo tega jas nemoren priti. Ino kadar je ti hlapcz nasaj priiha, je to ivojeme gospodi poveda, ino tele je hiilni goipod rasierdil, mo je ivojemi hlapzi reka: Pojdi hitro vün na gafe, ino zeite tega Meita, ino perpelaj lem te uboge, ino plantave, ino te ilepe, ino te krulave. Ino hlapcz je reka: Goipod itorjeno je kak ti sapoveda, ino ihe je prostor. Ino Goipod rezhe k hlapzi: Pojdi vün na zeite ino sa plote ino permoraj njih noter iti, dafé bode moja hiha napunila. Jas pa van poven, da obeden od tiitih moshi, keru fo bili povableni nebode moje vezherje okuil.

Tak mija vas prolima, dabi te nama nebi ikakihimi Sroki sgovarjali, kaj nebi mogli priti, kak fo te toti sgovarjali, kak ite malo perle zhüli, topa morebiti vam je shesnano, kam bote ihli, komi, ino gda.

Tak ali vli zhihta femate snajti od velkihega do menihga: G. F. P. N. Sh. v novezh.

More biti Si vi ihe miilite, na goitüvanje nas vabita, pa nizh ne pravita, ali bomo jeiti kaj meli ali ne, to te nizh ne bojte, Meia bomo meli vie furme sadoiti Miimo she pollali per 9^{dnevih} 9 Melarov Jünzov kupovat zelo dol g belemi gradi, tam fo oni norzi ihpilali no kartali, potli iote she ihli Jünzov kupovat.

[: To pa tak vete daje Melarika ihega no tüdi po komiarikoj sapovedi. :]

Telo norzi nameito Jünza, enega Bika küpili, oni fo pa ne mogli sposnati, kok bi njega domo spravili. —

[: Ja! oni foite tüdi bojali kaj bi te keremi kaka nesrezha nebi sgodila, tak kok feje našhoj Dekli sgodlo, dare imo Prahizhka lovili, to she bote she potli zhüli, te ima mija s mojim Pajdaihon, ti doiti itiitin sadela. :]

Moj Pajdaih feje deno tok zheden snajlha legna je enoj sheniki, vilhe kolen 2 pednja, nische Popka en peden, smeknaje njoj tri dlake, ipleli imo 9 klavtrov Voshe tiito Voshe imo Bikovi gor djali, imoga frezhno domu ipravili, ino vihtalo vujgnali.

[: v zhali mi gdo pravi kaj ten norz, tam po ten ba nam deno naj shedne miila :]

Vuitro den ga gremo klat, ti 9 Melari, jas ino moj Pajdaih.

totega sva zaklala, pa sva nasekala ž njega tri kadi in tri prepadi.

[: Jas ienga vdora po Bedri, moj Pajdaih pa po Rebri, pa je deno nati koimati kraj ipadna. :]

Mi imo njega vbujli, ino imoga po obema krajoma oderli, ino imoga na 2 tala rasiekali, pa imo nametali imo ene polovine 9 kadi, no 9 Prepadi.

[: Pa ihe doiti menihe polode. :]

Govedine bomo zadosti imeli.

¹⁰ Pravilno 14. pogl.

Nekaj bomo napravili na Ainmohts, nekaj pa na Bozmohz. —

[: Kaj padenan vilhe oitalo, bomo na ihtale obešli, kajde naša Sneha jele, dare de mlade mela. :]

To drugo polovino tilite Bikovine, paimo na Vitlo obešili, imo vlekli gor nati 9 Velp, pa le je Vitlo vtergalo.

[: Zhlovik pazh doiti krat neve gega neřrezha zhaka. :]

Te je deno nam na řrezho, v enem koti ena Pavozhina bila, tam feje vřtavilo. —

[: Ravno takiša je bila, kok vi to eno mate, imo kaj bla naša velkiha, tak van naj leshi dopoven. :]

More biti li vi miilite kaj druęega Mela nemamo, nizh le nebojte, kaj bi šame Bikovine jeli, nekaj je she bo, pa me tudi drugega Meša meli sadoiti vje Fele, mi imo she poillali pori 8^{mih} dneh 8 Melarov Svin kupovat, zelo dol v Razko Kanisho, tam fo oni kupili eniga Prahizha, on je tak debeli bija, dare fo ga gnali, foše Sledovje s mařtjaj sanjim salevali. —

[: To pa tak vete da jene floko Shivinzhe bilo. :]

Oni fo njega Srežno domu pri gnali, ino v ihtalo vujgnali, vujtro den ga gremo klat ti 8 Mešari, jaš moj pajdah no mija obadva, jaš len vseja grable moj Pajdah pa Metlo, jaš len pograbra on paje smeja — té Prahizh le je sgrosa vun od enega borovega lista.

[: To pa tak vete, da je tota navada škoro povsodig dare le klat gre, koj Dekla more řvetit iti, naša Dekla je tudi nam řvetila, dare imo hteli klati, Paje na nešrezho pri dverah itala, te Prahizh [je] vun is Hleva praiha, paravno njoj med nogami, pa njoj je tak slo vterga, ino doiti řhzhetinja piita, sdaj je ravno tak videti, kak dabi Jáša med nogami mela, mija s mojim Pajdahon imo vto nozh řtitiin kaj terpela, mija ima zelo nozh tilto vrazhila, no glodala, pa je ona nama tak pravla, le vezh krat me prita vrazhit, meni le sdi, da bodemi vrahřtvo valalo. :]

Ta prahizh nam je vuilha dol po enoj kunofoj prahi, našh řtori Japa foše rařserdili, pa je opa, oni pa gor na njega, šoga na ramo vergli, ino ředito domu nešli, fo ga na řtolizo, vergli, no fo rekli, vi ti mladi řtega nemogli Dobiti, jas ti řtari norz, řenga doba, miimo njega vbuili, ino řmoga gor raspravili, ino njemi do njegovega Sala priřšli, mi imo ne mogli řposnati, gde bi kat sa njega smogli.

[: To tak vete da vzhali zhlovik ma kak řho rezh, kaj njoj nemre vzhali pořode řmozhti. :]

Tudi zabeljavati nam bo mogoče. Šlanina je bila težka okolu 9 stotov. Po vitlu smo jo gor vlekli; med tem se nam je pa vitlo utrgalo, in se nam je velika nesreča zgodila. Šlanina je namreč dol padla, řdršla je devet obokov, a pod devetim je na pajčini obvisela.

Morebiti bi Vi mislili, da braskega mesa (švinjetine) ne bomo dosti meli. To bomo tudi imeli. Mija z mojim tovaršem sva kupila enega prešička, kot enega volička. Znete, pa se nam je vendar pri njem en »špajs« pripetil.

Ko smo ga šli lovit, sva mija dekle pitala: Pokaži nama, v katerem hlevu je. Ona nama resno pove: Tu notri je. Tje sem jaz svojega tovarša poslal. On ga je iskal, pa ga nije mogel najti. Dekla pa mu je rekla: Mora biti notri; saj sem ga sinoči notri zaprla. Potem sem svojemu tovaršu podal noter grablje. On ga je pridno iskal z grabljami; listje je vse na en kup zgrabil, prešička pa le ni našel. Poleg hleva je ležala nekšna stara metlja, s katero mu jaz hitro postrežem. Tovarš je začel zmetati po hlevu, a prešiček je skočil izpod borovega lista. Dekla pa je vendar tako brza bila, da je hitro krilo podržala, pa še tak bi jej bil skoro ušel. Potem smo ga z zvijačo in velikim trudom zaklali. Braskega mesa bomo zadosti meli.

Toti prašiček je takšno salo imel, da mija z mojim tovaršem nisva znala, kam bi je spravila. Našla sva

Jas ino moj Pajdaš ima li nekaj rekla, pa ima frihko tekla pod en leikov germ, tam ima najihla eno kat, ino imajo irezhno domu ipravla, miľmo to Salo notri sephali, te imo djali na okno, dabi fe blo eno malo okerzhilo.

[: To snate da takihRezh, leshi skrani, dare fe eno malo okerzhi. :]

Te je priletela ena Siniza pa nam je odneila kat no Salo, ali Maľt.

[: To pa tak vete da bla nam pa velka shaloit no nevola. :]

Shlo je hitro 8 Jagrov, jaľ no moj Pajdaš, no mija obadva, imo ihli vlefs, sa Sinizoj, imo njo najihli goreh na Huiki, en Jager je vitrelija, Siniza je rihtik dol padnola, mi imo ne mogli sgruntati, tüdi ne sposnati, kak binjo domu ipravili.

[: Pelati blo ikoro nekaj, neľti pa blo ne vredno. :]

Sha je en Landkuzhjaš muimo 6^{ümi} konji, miľmo njemi to Sinizo gor nashli, ino nam je njo Srezhno domu pripela, tiľto Sinizo ihe sdaj skübi 9 Bab she 9 dni.

[: To pa tak vete da bode doľti meľa no perja. :]

Toto Sinizo bomo mi napravili te najboljše falate na ain mohts, nekaj pa na ausmohts, kaj bode nam viľhe oľtalo, pa bomo na Shtale obeili. —

[: Kaj bode naiha jela, zhi bode gda mlade mela. :]

Mi imo tüdi doľbi eno zherno vtizo, kok eno Telizo, is laľhke gorize.

[: Takihja je ravno bila, kak lo tiľte ko pri nas sa Vrane majo, to pa vete tak da tiťih pri nas nega totih Hujzhjah. :]

Tiľtega Meľa imo pa nametali 9 kadi no 9 Prepadi.

[: Kaj pa ihe menihše poľode. :]

Tiľto meľo sdaj kvaiimo no paľamo, kaj nede shilavo. —

[: Se tiľto vete da je Vrana shilava nekaj bi tiľto neblo. :]

Totega meľa bomo pa nekaj napravi na vie feľe shüpe, kak she iťe zhüli, nekaj pa bomo pa gor obesli. —

[: Kaj bode naiha Sneha jela gdade mlade mela, toto Meľo je sa svaro najto bollho. :]

More biti li vi ihe miľlite, tok kaj vija pravita bi Meľa sadoľti bilo, ali kaj bi te bilo, da bi fe mi tüdi na beteshne dni privas snajihli.

[: To li nizh ne miľlite mi mamu pa beteshne dni tüdi itroshneg sa vas tak kak na meľo jedne. :]

Morebiti iťe she zhüli glas, daje Múra pogorela, od Radgone, ino gor do Raskersha, tam vzod imo mi doľbi 5 Voli pezhenih 5 Vol pa iřovih Rip, eno imo doľbi pri Radgoni, tiťtaje tak velka bila, da imo njoj mogli zhaľi tam glavo Sekati, da imo je nikam ne mogli pelati, pa je pri Radgoni s repon mahnola, paje pri Raskershi moľt poderla.

[: Ja sato paľhe sdaj tam Molta nega. :]

Morebiti bile tüd keremi Medu salüľhtalo, tiťtega pa tak mamu sadoľti, jas no moj Pajdaš, no mija obadva, ima najihla eno vzhelo, kaj fe je 9 Vukov sa njo vleklo mija ima njo ottela, ima njoj Med vsela, ima napunla 5 Kobazhe, no 2 Kolhari. —

[: Kaj pa menihše poľode. :]

pa vendar lešnjakovo luščino, ter sva je tje shranila.

Pa poleg tga se je nesreća zgodila. Toto salo je bilo plivko, zato sva jo djala na okno. Priletela pa je senica, velika kakor telica, se je na okno poleg sale vsedla, lepo zapela in — se salom odletela. Mija z mojim tovaršem sva ustrelila senico; jeno glavo že 14 dni 14 bab skube, pa so že tri parme polne perja naphale.

Shmeterine pa kvalimo, tam pri Solidi sa hramon, kok je sblanjami obiti. —

[: Saj tišto lahko najde, zhi de keremi kaj trebalo, eno malo more na Nofs vlezhti. :]

Tak ali jeŝti bode senoj Rezhjoj sadoŝti, pa ŝe meni sdi kaj ŝi vi miŝlite, jeŝti bi ali ŝe povajnen bilo, od piti pa ŝe ŝta nizh ne pravla, bo kaj alne, Toŝe nizh nebojte, piti bode tūdi sadoŝti, mi ŝmo ŝe pollali pret 14^{dnevi} 2 kŝpza, v tiŝti verh, ge vino raŝe, Vina kŝpŝvat, oneja ŝta ga telko kŝpila, da ŝta ga komaj vŝakŝhi en ŝhurzh domu perneŝla.

[: Tišto nam gaje sadoŝti, na teŝhze, kaj pa bomo potli pili, tišto pa je ŝhe doma. :]

Jas no moj Pajdaŝh, no mija obadva, ŝma bila gnes pri naŝhen mladen ŝheniŝi, no Snehŝi, perle kok ŝma k an priŝhla, ŝma Vino fiŝerala mamog ga 2 polovnjaka, enega ne falŝi vezh, kok na en motizhni ŝhtil, enega pa preze vezh.

[: Topa te vete, da nede malo Vina. :]

Mi ŝmo tūdi poslali 3 Formane dol vti velki Brebrovnik po vino, eden je ŝha ŝenin Pŝzhalon kaj derŝhi 1 maŝsl, ti drŝgi je ŝha s enim, kaj derŝhi 2 maŝslna, ti tretji je ŝha s enim kaj derŝhi 3 maŝselne.

[: Topa te vete da nede malo Vina. :]

Naŝh Hiŝhni ozha ŝo nama pravli, zhŝjeta vija meni ŝe sdi, dabode to premalo vina, jaŝ nomoj Pajdaŝh, no mija obadva, ŝma ŝi nekaj rekla, pa ŝma friŝhko tekla, vezh Vina kupuvat, mija ŝma kŝpla, Vinsken Verhi od ŝhtertinjakovega Sina en Lageŝ Vina.

[: Topa tak vete da tam dobro Vino raŝe. :]

Te ŝmaga domu pelala, pa ŝma priŝhla veno mlako, da ŝma nikam ŝhnje ne mogla ŝpelati.

[: O to bla nama pa ena prekleta muka. :]

Premema mija Mlako vŝakŝhi pri enem kraji, panjo poŝlonima gor po enem gabri, note ŝma preŝ vŝega kvara vŝn ŝpelala, pripelana mija njega domu do kleti, pa je nadveri ne moga notri. —

[: To bla nama pa nevola no kriŝh. :]

Moj Pajdaŝh je tak pameten bija, ide on okoli kleti, najŝha je eno lŝknjo, napravila ŝma Lojtro notri, no te ŝma slehkega notri ŝpravla.

[: Norz vzhaiŝi le dobro ŝmiŝli. :]

Mi mamog sdaj trojo vino tišto ŝmo vŝo vkŝp ven Lage ŝtozhli, vtiŝten lagvi mamog sdaj 3 Pipe, ŝte gornje bomo tozhili sa moŝhke, tam je zherŝtvo.

[: To vete daje sa Moŝhke vŝe bojŝhe, kaj je zherŝtvo, naj je ŝhenŝka ali kaj drŝgo. :]

Ste ŝrednje pa bomo Tozhili sa Diklizhi, tam je slatko.

[: Kajti takŝhe rade slatko pijejo. :]

Ste ŝpodne pa bomo tozhili, sa kŝharze, tam je pazh ŝlabo zelo, kaj biŝe nebi ge s motle, kaj nebi ŝnale dobro jeŝti kŝhati.

[: Kaj nebi tak napravile kak ovo leto ena kije koimatega no kervega Savza na mizo poslala. :]

Vibi nama ŝnali rezhi, jeŝti no piti bi, povajnen ŝhe bilo, kak vija pravita, Pa more biti nemate noŝhof no Vilz, to ŝe nizh ne bojte, nam je ŝhe 9^{dni} 9 kovazhov na Seljoven, kozeni delijo, Paŝe deno zelo natiŝte nesaneŝte, morebiti bi vzait priŝhli, bi nje ŝamŝdili, zhi pa poŝno, pa ŝhehko kaj nebi gor ofnani.

Morebiti bi ŝi Vi, ki bodete na goŝtŝvanje priŝli, miŝlili, da ne bi imeli namiznega orodja. Ze 14 dni 14 kovačev v zapečku nože in vilice dela, s črnimi sukŝjami in črnimi muŝtači, ki jim pravimo — kebri.

[: Naj bole pa bode, dali Ivoje viemete kajti vIakIhi zhlovik Ivojemi zeagi naj bol Ihegove. :]

Tu preneha rokopis. — Ko pozavčina to branje končata, dobita sladkega vinca in mastne pečenke, da sta bolj srčna in spretnejša za burke.

Pozavanje ali vabljenje traja več dni, kakor pač razmere zaročencev dopuščajo.

Po srečno opravljenem poslu zamenjata pozavčina pisano obleko in drugo ropotijo z navadno opravo. Na domu ženinovem ali nevestinem ju čaka obilo dela in je treba zavihati rokave — mesarija je njuna naloga. Koljeta prašiče in goveda. Skrbita za dovoz potrebnega vina iz vinograda domov. Nazadnje še pripravljata mize in klopi ali stole v sobo, nabirata pri sosedih tudi namizno orodje: sklede, krožnike, kozarce itd.

Ko je vse pripravljeno, se bliža dan poroke. Tudi tokrat opravljata pozavčina svojo važno vlogo in strežeta pri obedu. Pomolivši, začnejo tešiti prazne želodce, ter sčasoma zabavljati na domače šege in navade, ki so različne po občinah: napivajo si zdravice, šalijo se in si delajo kratek čas.

Tako nam opisuje Josip Karba veselo razpoloženje na »prleškem gostüvanju« in važno vlogo pozavčinov. Njegovi zapiski se le malo razlikujejo od starega rokopisa s Polenšaka. Ob koncu se zahvaljujem g. prof. Ingoliču, ki mi je iz prijaznosti odstopil rokopis za objavo.

Zusammenfassung

DIE ROLLE DES HOCHZEITSBITTERS BEI HOCHZEITEN IN DER »PRLEKIJA«

In nachstehender Abhandlung wird auf Grund einer kurz vor dem zweiten Weltkriege aufgefundenen Handschrift die Rolle der sogenannten Hochzeitsbitter (pozavčín) behandelt, die zweifellos zu den schönsten Volksbräuchen der Slovenen gehört. Diese in der sogenannten Bohorič-Schreibweise abgefasste Handschrift zählt elf, beiderseitig mit Tinte beschriebene Blätter, von denen das zwölfte verloren ging. Hinzu sind noch zwei Evangelien des Hl. Johannes und Lukas geheftet. Die vergilbten und abgegriffenen Blätter zeugen eindeutig von der Beliebtheit dieser Handschrift, auf Grund derer die Hochzeitsbitter ihre schalkhaften und von kräftigem Bauernhumor durchwürzte Anreden bezw. Einladung den Hochzeitsgästen vortrugen. Leider ist der Verfasser dieser Handschrift unbekannt, wahrscheinlich war er ein fahrender Studiosus, Lehrer oder Organist. Sie gehört gewiss noch der ersten Hälfte des XIX. Jhd. an und dürfte noch auf ein älteres Original zurückgehen. Früher gab es gewiss zahlreiche solcher Handschriften der Hochzeitsbitter und auch der Bauer Karba aus den Slovenske gorice erwähnt ein ähnliches Schriftstück mit einigen gleichlautenden Szenen und anderen unwesentlichen Abänderungen. Grössere Unterschiede bestehen nicht, denn jedes Dorf pflegte seine Eigenheiten in das Zeremoniell einzuflechten.

Sobald sich die jungen Brautleute einig waren, in den Ehestand zu treten, begannen die nötigen Vorbereitungen zur Hochzeit. Der Bräutigam wählte sich zwei Brautführer (*družba*), die Braut zwei Brautjungfern (*svatovca*) und beide gemeinsam zwei Hochzeitsbitter (*pozavčín*). Diese zwei statten sich zu ihrem Amte besonders aus. Die Hüte zieren natürliche und künstliche Blumen, von den Schultern wehen lange Seidenbänder, vom Rock bunte Tüchlein. Ausserdem bedienen sie sich sogenannter Hochzeitsbitterstäbe, die auch reich mit bunten Bändern und frischem Grün geschmückt sind. In der Murgegend erhalten sie noch eine Trommel und Trompete und ziehen mit einer vollen Flasche oder Fässchen Wein unter Trommeln, Blasen und Lärmen von Haus zu Haus um die Hochzeitsgäste einzuladen. In langer und launiger Rede, wie es unsere Handschrift beweist, begrüßen sie die Hausgenossen und bringen endlich ihr Anliegen vor, um nach reichlicher Bewirtung weiter zu ziehen. Damit ist ihr Amt noch nicht zu Ende, denn ihre Aufgabe ist es auch, das nötige Fleisch, den Wein, Tische und Stühle und alles Tischgerät herbeizuschaffen. Bei Ormož führen sie einen Stock mit einem daran befestigten Blumenstrauss und einem Glöcklein. In den Haloze (Kollos), wo dieser Brauch vollkommen in Vergessenheit geraten ist, hatten sie einen eigenartig geschnitzten Stock (Abb. 1), den der Verfasser eingehend beschreibt. Am Draufelde und in den Slovenske gorice waren diese Stöcke andersartig geformt. Man stellte sie aus jungen Tannenbaumchen, deren untere Zweige man korbartig zusammenband, her. Diese schönen, althergebrachten Volksbräuche sind im Aussterben, nur im Prekmurje (Übermurgebiet) blieben sie noch teilweise erhalten.